

"לבניינה של תורה" – חלק ר"ב

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

--- היחס והגישה ללימוד התורה ---

שלא ברכו בתורה תחילה

הימים ימי הכנה למתן תורה¹. נמצאים אנו בשבוע החמישי המכוון כנגד ספירת 'הוד', ומחר בלילה, ליל ל"ג בעומר שספירתו 'הוד שבהוד'. הזמן גרמא לעסוק בהכנה הנצרכת לקבלת תורה.

דורנו בכלל, והציבור שלנו בפרט, עוסק במימושם של אידיאלים רבים ושונים. נוכח מציאות זו עולה השאלה האם, ואם כן כיצד, אפשר לחנך את עצמינו להתמסרות ללימוד תורה?

בטור ובשולחן ערוך יש סימן שלם המוקדש לדיני ברכת התורה. את הסימן הזה פותח הטור ובעקבותיו

השו"ע במילים הבאות²: "ברכת התורה מאד צריך להיזהר בה". התנסחות שכזו אינה דבר שכיח בשו"ע, אמנם גם בסימן הפותח את הלכות מילה נקט לשון דומה³, אך אין זה דבר שגרתי.

המשנה ברורה כותב בסימן זה⁴:

"תמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות ויכוון מאד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה בשעה

שאומרים 'ונהיה אנחנו וצאצאינו' וכן כשאומר ובא לציון 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה' "

עתידו הרוחני של האדם ושל תולדותיו תלויים בברכת התורה שלו. כך מביא הטור⁵ על יסוד דברי הגמרא בנדרים⁶: "מפני מה ת"ח אין מצויים לצאת מבניהם ת"ח... רב אמר מפני שאין מברכים בתורה תחילה". כאמור יש לברכה השלכה עצמית ומשפחתית.

הגמרא מוסיפה לדון במשמעותה וחשיבותה של ברכת התורה ואומרת שם:

"אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב 'מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פשוהו. עד שפרשו הקב"ה בעצמו דכתיב 'ויאמר ה' על עזבם את תורתו'."

כמה עמוקה ויסודית היא השאלה הכואבת הזו - "על מה אבדה הארץ"⁷! מדוע מתוך כל האומות דווקא ישראל גלו מארצם ועדיין חלקים ניכרים מן האומה שרויים בגולה? אומרת הגמרא שמסיבה עמוקה וטמירה (שתתבאר לקמן בס"ד) לא ידעו החכמים והנביאים לענות עד שענה הקב"ה בעצמו - "על עזבם את תורתו". ומה היא

דורנו בכלל, והציבור שלנו בפרט, עוסק במימושם של אידיאלים רבים ושונים. נוכח מציאות זו עולה השאלה האם, ואם כן כיצד, אפשר לחנך את עצמינו להתמסרות ללימוד תורה?

⁵ שם.
⁶ פ"א ע"א
⁷ ירמיהו ט' י"א.

¹ ספר החינוך, מצוה ש"ו
² טור ושולחן ערוך או"ח תחילת סימן מ"ז.
³ טור יורה דעה הלכות מילה סימן רס
⁴ סימן מ"ז ס"ק י' ד"ה "אשר בהר"

ננחל חיי העוה"ב - תכלית הנצח". זו היא ברכת התורה, זה הוא שורש הרעות והקלקולים שהובילו לחורבן – 'שלא ברכו בתורה', חוסר הכרת הטוב על עניינה של תורה. לאור כל זאת, עוד טרם נעמיק יותר בהבנת העניין, חובה וזכות היא לכל יהודי להשתדל לברך ברכות התורה בכוונה יתירה, יש שנזהרים לברך אותה מתוך הכתוב ולא בע"פ, כדי שנחשוב ונשתדל בה ובעניינה.

שאלה כפולה וקשה עולה מלימוד הגמרא בנדרים: האם עוון זה 'שלא ברכו בתורה תחילה' חמור הוא עד כדי כך שעונשו יהיה גלות וחורבן?! ואם כוונת חז"ל הייתה שלא עסקו בתורה וממילא לא בירכו את ברכותיה, מדוע אם כן לא ידעו הנביאים והחכמים

לענות בפשטות על השאלה, ולהצביע על עוון ביטולה ועזיבתה של תורה כשורש החורבן, עד שבא הקב"ה בכבודו ובעצמו וענה על השאלה הפשוטה לכאורה?

ברצוני להקריא מדבריו הנפלאים של הר"ן¹⁰ בסוגיה השופכים אור על השאלה שהצבנו:

"מצאתי במגילת סתרים של רבינו יונה: ... 'אלא ודאי היו עוסקים בתורה תמיד, לפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב, 'שלא היו מברכים בתורה תחילה' כלומר, שלא הייתה תורה חשובה בעיניהם כל כך שיהיה ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלים בברכתה'. אלו הם דברי הרב החסיד

עזיבה זו? פירשה הגמרא: "אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכים בתורה תחילה".

המהר"ל מבאר⁸ שזו אינה הסיבה היחידה לאבדנה של הארץ אך היא השורש לכל הרעות והקלקולים האחרים. מה פירושם של דברים?

הטובה הגדולה שעשה בתתו תורתו

הרמב"ן כתב הוספות לספר המצוות של הרמב"ם, ובמצווה ט"ו מוסיף הוא ומונה את ברכת התורה כמצוות עשה מן התורה! וכתב שם הרמב"ן⁹:

"שנצטוונו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העוה"ב"

ברכת התורה היא ברכה של הודאה (ישנה חקירה הלכתית בברכות התורה אם

הן ברכות הודאה ושבח או ברכת המצוות, ואכמ"ל) כשאומרים 'תודה רבה' לומדים ומתרגלים להכרת הטוב. השאלה היא איך אומרים תודה רבה? אם מודים בשפה רפה כאדם הפורע חובו (כפי שמצוי הדבר אצל ילדים שמחנכים אותם ואומרים להם 'תגיד תודה', ופעמים רבות רואים כיצד הם ממלמלים בלחש 'תודה'), או שאומרים תודה! ריכונו של עולם - נתת לנו חיים! חיי עולם נטעת בתוכנו! 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו' הענקת לנו את המתנה הגדולה ביותר - 'בתתו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם

⁸ הקדמה לתפארת ישראל

⁹ השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכחת העשין

¹⁰ הר"ן לנדרים פ"א ד"ה דבר זה

חכמה יראת ה'¹², הלימוד הראשוני והבסיסי ביותר הוא היחס הנכון והגישה הראויה אל התורה – לא כשאר חכמות!

מבט עליון על לימוד התורה

אם נתבונן בתוכן הברכה ובמהותה נגלה שהיא מקפלת בתוכה עניינים רבים ונשגבים – כלשונה של הגמ' בברכות¹³: "ורב המנונא אמר – 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נתן התורה' אמר רב המנונא: זו היא מעולה שבברכות!". ופרש"י שם¹⁴: "לפי שיש בה הודאה למקום, וקילוס לתורה לישראל". יש בה בברכה הזו התייחסות כוללת ליחס שבין הקב"ה לעמו ולתורתו ומשמע שהיחס לעם ישראל הוא חלק מהותי בברכת התורה, חלק מהותי מהעניין הגדול הזה שבגינו אבדה הארץ, ובגינו, חלילה, ת"ח לא זוכים שבניהם יהיו ת"ח.

צריך לגשת ללימוד תורה מתוך גישה נכונה, והשאלה מה היא הגישה, וכיצד הנושא הזה של היחס לעם ישראל קשור אף הוא ליצירת הגישה הנכונה?

תשובה לשאלה זו תיתן מענה לשאלות נוספות המעסיקות אותנו כלומדי ישיבת הסדר: למה בכלל באנו לישיבה? ומדוע אנו משרתים שירות צבאי קצר יותר? הכל תלוי ועומד בשאלת ביחס אל התורה.

יש בעניין לימוד גדול שהיה עומד עליו מורנו הרצי"ה זצ"ל, והוא פתח לגיבוש גישה אל התורה¹⁵. ניתן לזהות שני מניעים ללימוד התורה: יש הלומד תורה מתוך רצון (חיובי ונפלא לכשעצמו), 'לבנות את עצמו' – לבנות עולם של ערכים, להניח יסודות להקמת בית של תורה, בית שיצמיח מתוכו

(רבינו יונה), והם נאים וראויים למי שאמרם".

איזה חידוש נורא! פעמים שהגישה והיחס לתורה משמעותיים יותר מעצם הלימוד והעיסוק בה. יכולה להיות מציאות כואבת כזו, שיהודי אכן יושב ולומד אך במעמקי ליבו הוא לא יודע להעריך את האוצר לו הוא זכה וממילא ברכת התורה שלו נראית כפי שהיא נראית.

דומני, שמסלול החינוך של הישיבות התיכוניות בו רובנו ככולנו צעדנו, טומן בחובו התמודדות מורכבת בסוגיה זו של שאלת הגישה והיחס אל התורה: התרגלנו שיש לנו בכפיפה אחת מתמטיקה וגמרא, בגרות באנגלית ובגרות בתנ"ך. איזו סכנה של השקפה פסולה ניצבת לפתחנו! המשנה ברורה¹¹ מבאר שהסיבה שלא בירכו בתורה תחילה הייתה: "כי אף על פי שהיו עוסקין בתורה, לא היו עוסקין לשם לימוד התורה אלא כמו שלומדין שאר חכמות". כמה זהירות והתבוננות דרושים על מנת שלא להישאב ולהיגרר לתפיסה כזו! שלא יטשטשו הגבולות וההבחנות הברורות בין קודש לחול! הרי לא מצינו ברכת התורה על לימוד מתמטיקה, בנקודה הזו היה הקלקול- התורה לא הייתה חשובה בעיניהם בצורה שונה ומיוחדת. דבר שחשוב לאדם באמת זוכר הוא אותו, לא מתבלבל ולא מזלזל בו, מוצא הוא את הזמן והכוח להשקיע בו. לא באנו חלילה לזלזל בלימודי המתמטיקה, ערך גדול הוא לדעת את עולמו של הקב"ה, אך רק לא לשכוח: התורה היא מעל הכל! מורנו הרצי"ה זצ"ל לימדנו בשיעור א' את ספר 'אורות התורה'. את הלימוד בחר הוא לפתוח בפרק ו' סעיף א', שהוא הפתח לזה הספר. בסעיף זה, עומד מרן הרב זצ"ל על היחס בין התורה לשאר החכמות. חינוך גדול לימדנו הרצי"ה, והוא אשר דיברנו – "ראשית

¹² תהילים קי"א א'.

¹³ י"א ע"ב

¹⁴ ד"ה "וזה היא"

¹⁵ נתבאר בהרחבה בשיחה קצ"ה- "מסירות נפש לתורה מתוך אחריות כלל ישראלית".

¹¹ משנה ברורה סימן מז, סעיף א' ד"ה 'מאד'.

את מתלול החרמון, להילחם ולמסור נפשם פשוטו כמשמעו? ענו חיילי גולני: "אמרו לנו שהחרמון זה העיניים של המדינה". כולנו רוצים לחיות על התורה, אך צריך לסגל את המבט הזה – שלימוד התורה שלנו הוא בבחינת 'העיניים של המדינה', או בלשונו 'נשמת האומה'. אין הדבר קל, וכאמור איננו שוללים את המבט הפשוט והבסיסי יותר ואשרי מי שזכה לו, אך צריכים לשאוף להתרומם לקומה עליונה יותר, לתורה של כלל ישראל. להבין שאני אמנם יהודי פרטי אך הנני חלק מנשמת האומה, חלק מכלל ישראל - "ויחן שם ישראל נגד ההר"¹⁷ "ופירש"י שם: "כאיש אחד בלב אחד!" האומה הישראלית מקבלת כוחה מן התורה הפרטית שלי. כאן בבית המדרש טמון גרעין הכוח של הרמטכ"ל לקבל החלטות קשות ונכבדות, בין אם הוא יודע את זה ובין אם לא. גם כשלומדים סוגיית 'בא במחותרת' או 'בן סורר ומורה', מחזקים אנו את נשמת האומה. כדי לזכות למבט הזה צריכים להתבונן ולשאול עצמנו שוב ושוב, בסדר מוסר ואמונה ובכל עת: מה באמת המשמעות של לימוד התורה שלי? כשיודעים לענות על שאלה זו ממילא נעלמת השאלה על מסלול ההסדר – שהרי מה ההבדל אם אני כעת נמצא על הגבול, בקריה במודיעין או בבית המדרש של הישיבה? כולנו עסוקים ועוסקים בבניין האומה, בתורת ה' שהיא וקב"ה וישראל חד הוא!

ילדים בני תורה ודורות של תורה. כל הרצונות והשאיפות הללו הן נפלאות אך הן כולן קשורות ועוסקות באדם עצמו ובהתקדמותו הרוחנית הפרטית. מנגד, יש אדם הלומד מתוך מבט עליון יותר, מבט של ברכת התורה - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" מתוך הבנה שזו היא תורתה של האומה, לא תורה שלי, אני לומד את תורת ה' יתברך, חז"ל לא אמרו שאדם היושב ולומד מתמטיקה הקב"ה לומד איתו חברותא, אך הגמרא בגיטין¹⁶ אומרת שכשאדם לומד גמרא, תורה, הלכה ואמונה, כל חלק ששיך לתורה ולפנימיותה, זוכה שקודשא בריך הוא שונה כנגדו - זו לא תורת המורה למתמטיקה ולא תורת משרד החינוך, זו היא תורת ה'! זו היא נשמת האומה! אומה הנבנית בארצה, במהותה ובנשמתה, באחיזתה במציאות ובארץ, והכל מכח לימוד התורה הפרטי שלי. מבט כזה נותן לאדם כוחות להציב לעצמו רף גבוה יותר במימד ההשקעה וההתמסרות שלו ללימוד תורה, באופן שילמד תורה במירב המאמצים - "עד שנופלים מהרגליים", ולא יסתפק בקטנות - להגיע לסדר בישיבה וללמוד קצת, 'לקבוע עיתים'...

לימוד התורה – עיני האומה ונשמתה

במבט שטחי שני הלומדים לומדים את אותה הסוגיה, אך במבט רוחני יש ביניהם הבדל מהותי, שמיים וארץ. אין כוונתי שבכל רגע נתון צריך לחשוב ולכוון בלימוד לשם כל אותן מטרות נעלות שהזכרנו לעיל, כשם שלוחם בצבא לא חושב בכל רגע על החזון והאידיאל שבתפקידו.

כשזכו חיילי גולני להשיב לידי עם ישראל את החרמון מידי הסורים, שאלו אותם מהיכן שאבו את הכוחות ותעצומות הנפש לטפס

¹⁷ שמות י"ט, ב'

¹⁶ משמע בגיטין ו' ע"ב, ומפורש בתנא דבי אליהו י"ח

